Likestillings- og diskrimineringsombudet

Tilgjengelig utgave. Dette er en universelt utformet utgave av brevet, tilrettelagt av Foreldre til blinde barn (FTBB) i november 2026. Teksten er gjengitt uendret. Bare utformingen er endret.

Utdanningsdirektoratet

Vår ref.	Deres ref	Dato
26/1635 - 1		26.06.2026

Opplæringstilbudet til blinde og sterkt svaksynte barn

Behov for statusgjennomgang og systemforbedringer i opplæringstilbudet, og status for arbeidet med tjenestekatalog og felles støttetjeneste for digitale læremidler

Likestillings- og diskrimineringsombudet viser til vårt mandat om å fremme likestilling og hindre diskriminering på grunn av blant annet nedsatt funksjonsevne. Ombudet fører også tilsyn med at norsk rett og forvaltningspraksis er i samsvar med Norges forpliktelser etter FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, CRPD.

Ombudets henvendelse er todelt. Vi ber Utdanningsdirektoratet om å foreta en samlet statusgjennomgang av opplæringstilbudet til blinde og sterkt svaksynte elever. Vi ber også om status for arbeidet med tjenestekatalog og felles støttetjeneste for digitale læremidler.

Opplæringstilbudet til blinde og sterkt svaksynte elever – behov for statusgjennomgang og systemforbedringer

Bakgrunn for henvendelsen

Bakgrunnen for henvendelsen er bekymringer knyttet til om dagens regelverk, veiledning og praksis i tilstrekkelig grad sikrer denne elevgruppen et likeverdig og inkluderende opplæringstilbud.

Bekymringene gjelder særlig tilgang til synspedagogisk kompetanse, manglende struktur og koordinering, store lokale forskjeller og behovet for en mer systematisk opplæring i kompenserende ferdigheter som punktskrift, bruk av tekniske hjelpemidler, digitale verktøy og mobilitet.

Ombudet viser i denne sammenheng til rapporten *Inkludering og ungdom med synshemming i videregående skole* fra NTNU Samfunnsforskning. Rapporten peker på at elever med synshemming ofte er fysisk til stede i skolen, men ikke nødvendigvis reelt inkludert i lærings- og klassefellesskapet. Den viser også at manglende kompetanse, mangelfull tilrettelegging og sviktende koordinering kan få store konsekvenser for elevenes faglige og sosiale deltakelse.

Etter Ombudets vurdering gir dette grunn til å se nærmere på om dagens system gir blinde og sterkt svaksynte elever de nødvendige forutsetningene for å delta i opplæringen på lik linje med andre elever.

CRPD artikkel 24 og retten til likeverdig opplæring

CRPD artikkel 24 slår fast at elever med nedsatt funksjonsevne har rett til utdanning uten diskriminering. Staten skal sikre et inkluderende utdanningssystem på alle nivåer. Retten omfatter ikke bare fysisk tilgang til skole, men også reell tilgang til læring, faglig utvikling, sosial deltakelse og nødvendig støtte.

For blinde og sterkt svaksynte elever er opplæring i punktskrift, tekniske hjelpemidler, digitale verktøy og mobilitet en forutsetning for å kunne lese, skrive, orientere seg, bruke læremidler og delta i undervisningen. Dette er derfor ikke bare individuell tilrettelegging, men grunnleggende ferdigheter som må være en del av et forsvarlig og likeverdig opplæringstilbud.

CRPD artikkel 24 nr. 4 pålegger også staten å sikre at fagpersoner i utdanningssystemet har nødvendig kompetanse. Etter Ombudets vurdering reiser dagens situasjon spørsmål om staten i tilstrekkelig grad sikrer tilgang til synspedagogisk kompetanse for at blinde og svaksynte elever skal få reell tilgang til opplæringen.

Manglende struktur og forpliktende læringsløp

Blinde og sterkt svaksynte elever har rett til nødvendig opplæring i punktskrift, tekniske hjelpemidler og mobilitet. Samtidig fremgår det at opplæringen kommer i tillegg til den ordinære timerammen, at omfanget fastsettes lokalt, og at det ikke

finnes nasjonale læreplaner, kompetansemål eller vurderingsordninger for disse grunnleggende ferdighetene. Denne opplæringen bør integreres så langt det lar seg gjøre i den ordinære timerammen.

Ombudet er bekymret for at manglende struktur og forpliktende læringsløp skaper et for svakt og uforutsigbart system. Når det ikke er tydelig definert hva elevene skal lære, hvilken progresjon som forventes, eller hvilken kompetanse undervisningspersonellet skal ha, blir kvaliteten på tilbudet i stor grad avhengig av lokale forhold.

Dette fører til at elever risikerer å få svært ulike opplæringstilbud avhengig av bosted, skole og tilgjengelig kompetanse. For en liten elevgruppe med behov for spesialisert kompetanse er dette særlig sårbart. Ombudet mener derfor det er behov for å vurdere om opplæring i kompenserende ferdigheter bør inngå i et tydeligere og mer forpliktende nasjonalt rammeverk. Et slikt rammeverk bør gi føringer for innhold, progresjon, kartlegging, oppfølging av kommunalt ansvar og bedring av kompetanse.

Behov for tydeligere kompetansekrav

Ombudet er særlig bekymret for at det ikke synes å være tilstrekkelig tydelige nasjonale krav til synspedagogisk kompetanse hos dem som skal undervise blinde og sterkt svaksynte elever i kompenserende ferdigheter. Siden punktskrift, tekniske hjelpemidler, digitale verktøy og mobilitet er nødvendige for at eleven skal kunne delta i opplæringen, må det også sikres at opplæringen gis av personer med relevant fagkompetanse. Veiledende formuleringer kan være utilstrekkelige dersom de ikke gir skoleeiere klare plikter eller elevene et forutsigbart rettighetsvern.

Ombudet ber derfor Utdanningsdirektoratet vurdere om det er behov for forskriftsfestede eller på annen måte mer forpliktende krav til synspedagogisk kompetanse.

Behov for bedre koordinering og tydeligere ansvar

Ombudet ber også direktoratet vurdere om ansvarslinjene i dagens system er tydelige nok. Blinde og sterkt svaksynte elever er avhengige av samordning mellom skole, PP-tjeneste, Statped, hjelpemiddelsystemet, elev og foresatte. Når ansvaret ikke er klart plassert, øker risikoen for at nødvendige tiltak blir forsinket, fragmenterte eller mangelfulle.

Etter Ombudets vurdering bør systemet være innrettet slik at elever og foreldre ikke selv må koordinere nødvendige tjenester og kompetanse for å sikre elevens rett til opplæring. Det bør være tydelig hvem som har ansvar for kartlegging, planlegging, gjennomføring, evaluering og oppfølging av opplæringen i kompenserende ferdigheter.

Ombudet er interessert i hvilken grad dere er kjent med erfaringer fra andre land, særlig Danmark og modellen De utvidede læringsmål (DUL). DUL kan gi nyttige perspektiver på hvordan opplæringen kan struktureres mer forpliktende

Ombudets anmodning

På denne bakgrunn ber Likestillings- og diskrimineringsombudet Utdanningsdirektoratet om å gjøre en samlet statusgjennomgang av opplæringstilbudet til blinde og sterkt svaksynte elever.

Vi ber særlig om at direktoratet vurderer:

- om dagens regelverk og veiledning i tilstrekkelig grad sikrer blinde og sterkt svaksynte elever reell og likeverdig tilgang til opplæring i tråd med CRPD artikkel 24,
- behov for forskriftsfestede eller på annen måte mer forpliktende krav til synspedagogisk kompetanse,
- hvordan dagens veiledere kan gjøres mer forpliktende, blant annet når det gjelder innhold, progresjon, kartlegging, evaluering og ansvar,
- hvordan opplæring i kompenserende ferdigheter kan styrkes og integreres i elevens samlede opplæringsløp,
- hvordan ansvarslinjene mellom skoleeier, skole, PP-tjeneste, Statped og andre relevante aktører kan tydeliggjøres og koordineres
- hvordan det kan utvikles nasjonale læringsmål, progresjonsbeskrivelser og kartleggingsverktøy for kompenserende ferdigheter, for å redusere lokale forskjeller.

Ombudet ber også direktoratet vurdere om relevante interesseorganisasjoner, fagmiljøer, Statped, skoleeiere, elever og foresatte bør involveres i det videre arbeidet.

Universell utforming av digitale læremidler - status for arbeidet med tjenestekatalog og felles støttetjeneste for digitale læremidler

Bakgrunn for henvendelsen

Likestillings- og diskrimineringsombudet viser til *Strategi for digital kompetanse og infrastruktur i barnehage og skole*, hvor Utdanningsdirektoratet fikk i oppdrag å etablere en offentlig tjenestekatalog og en felles støttetjeneste for å styrke skoleeieres arbeid med anskaffelse av digitale læremidler. Strategien peker på at kommuner og fylkeskommuner mangler kompetanse og kapasitet til å vurdere blant annet universell utforming, personvern og informasjonssikkerhet, og at dette kan føre til ulik praksis og mangelfull etterlevelse av regelverket.

Vi viser også til UU-tilsynets sektortilsyn, hvor samtlige elleve kontrollerte digitale læremidler hadde brudd på kravene til universell utforming. Dette aktualiserer behovet for effektive tiltak som kan bidra til å heve kvaliteten på digitale læremidler og styrke skoleeiernes bestillerkompetanse.

Ombudets anmodning

På denne bakgrunn ber vi om en orientering om status for arbeidet med tjenestekatalogen og den felles støttetjenesten. Vi er særlig interessert i:

- status for utvikling og implementering av tiltakene
- hvilke erfaringer direktoratet har høstet så langt
- om tiltakene etter direktoratets vurdering har bidratt til å styrke skoleeiernes kompetanse og anskaffelsesprosesser
- om direktoratet mener tiltakene er tilstrekkelige til å sikre at digitale læremidler oppfyller kravene til universell utforming, eller om det er behov for ytterligere virkemidler.

Vi vil sette pris på en tilbakemelding innen 15. august 2026

Vennlig hilsen

Bjørn Erik Thon
Likestillings- og diskrimineringsombudet

Eli Knøsen
fagdirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent, og gyldig uten signatur.

Likestillings- og diskrimineringsombudet | Mariboes gate 13 | Pb 9297 Grønland, 0134 Oslo
Tlf. (+47) 23 15 73 00 | E-post: post@ldo.no | www.ldo.no | org. nr. 988 681 873